

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Generalibus Principiis Amoris Et Morum - Prolegomena septem,
Librosque undecim complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput XLIV. Quinta probatio ex communi doctrina mo-tertio ad
decimi-sexti ferè finem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73187](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73187)

fatis promulgatum, &c. dum aliqui viri docti existimant illud non extare, tamen gravius & sapientiores argumentis fortioribus contrarium probent; talesque disputationes valde periculosas esse. §. 10. qui non abstinere ab actione, quae sibi videtur probabilis illicita, ex eo quod certa non sit malitia ipsius, atque adeo abstinere nolunt nisi à peccatis certis, similes esse iis, qui nimis appropinquant præcipitio, in quod citò incidunt, dum illud satis circumspèctè non cavent.

528 Undecimò probatur ex S. Antonino 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi mortale asserit agere id de quo dubitat quis esse mortale, nisi, sublato dubio, adhaereat opinioni alicujus Doctoris, & habeat rationes probabiles pro illa, magis quàm pro opposita opinione. Et iterùm: Ubi sum de aliquibus materiis moralibus Doctores opinionum contrariarum... cum bona conscientia potest quis tenere unam partem... & secundum eam operari... dummodo... bonam sibi conscientiam & credulitatem formet, de eo quod credit, tamquam de probabiliori parte. Et præcipue quando quis adhibet diligentiam, inquirendo an licet, nec invenit aliquid, quod eum sufficienter moveat, ad hoc ut sit illicitum. Perpicue ergo requirit, ad licitum usum partis minus tutæ, quòd illa, post debitam inquisitionem, prudenter judicetur vera, eò quòd appareat longè probabilior. Non permittit ergo usum opinionis minus tutæ, simul & minus probabilis, cognita ut talis.

CAPUT XLIV.

Quinta probatio ex communi doctrina Majorum, seu Doctorum antiquorum, à saculo decimo-tertio ad decimi sexti ferè finem.

§. I.

Proferuntur Doctores saculi decimi-tertii.

529 **P**ostequam Magister Sententiarum, qui floruit saculo duodecimo circa medium, tradidit methodum docendi Theologiam scholasticam, quatuor libros Sententiarum ipsius, saculo decimo-tertio, commentariis suis illustrarunt, seu methodum docendi Theologiam imitati sunt nobilissimi Scriptorum. Ex quibus Guilielmus Alufiodorensis Summam scripsit, in qua cum dixisset, quòd quilibet tenetur scire de quolibet mortali, quòd sit mortale. Sibi objicit: Ponatur instantia in subtilissimis laqueis simonia vel usura, de quibus etiam dubitant maximi Magistri; iste Laicus non potest scire de hoc mortali, quòd sit mortale. Solutio. Reverà ex peccato primi Parentis obscurata fuit prima ratio, ita quòd non potest homo perspicaciter intueri, quid faciendum sit, & quid non. Et propter talem pœnam contingit, quòd non potest homo scire de quolibet peccato mortali, quòd sit mortale. Sed tenetur scire, vel dubitare; & per hoc vitare. Est enim regula: quòd si quis dubitat de aliquo, an sit peccatum mortale, & facit illud, peccat, quia discrimini se committit. Floruit Alufiodorensis circa an-

num 1240. Quòd si iudicio ipse peccat, qui facit quòd dubitat, id est æquè probabiliter cognoscit esse quàm non esse peccatum. A fortiori qui probabilis id cognoscit. Vide suprà cap. 12. & seqq. & observa regulam istam Alufiodorensis communi veterum Theologorum suffragio sic receptam, intellectamque fuisse apud Gersonem tr. de pollut. notetur, ut procedat de dubio tali, quòd est vehementer, & magis aut saltem æquè inducit mentem credere, quòd est mortaliter illicitum, si cui quòd est licitum. Secus ubi mens plus inclinatur, & iudicat quòd est licitum. Circa idem tempus Alexander de Ales, SS. Thomæ & Bonaventuræ Magister, in Sum. p. 2. q. 129. n. 8. casu ult. Queritur (inquit) de illo qui dubitat de aliquo, utrum sit simonia, vel non, ex eo quòd quidam Jurisperiti dicunt esse simoniam, & quidam non. Quid ergo faciendum cum ignorat? Respondent Probabilistæ præceptum abstinendi in tali casu non esse satis promulgatum, voluntatem esse in possessione faciendi quòd lubet, &c. Sed non sic Alenfis: econtra respondendum (inquit) quòd abstinendum est ab hujusmodi contractu, ne committat se discrimini. Melius enim est, ut incidat in damnum temporale, quàm in damnum spirituale.

Circa annum 1265. Petrus de Tarantasia, postea Summus Pontifex Innocentius V. in 2. dist. 38. Qui habet probabilem dubitationem (à fortiori qui habet probabiliorem opinionem) de invaliditate sui matrimonii, debet reddere debitum, sed non exigere.

Circa idem tempus, vel paulò post, S. Thomas & S. Bonaventura assertionem nostram tradiderunt, ut vidimus cap. præcedenti. Joannes etiam de Friburgo, suppar S. Thomæ, ex communi doctrina Raymundi, Innocentii, Hostiensis, &c. lib. 3. Sum. tit. 34. q. 74. dicit, quòd mortaliter peccat, qui aliquid committit vel omittit, in quo dubitat esse mortale peccatum.

Circa annum 1291. Henricus Gandavenis quodlib. 4. q. 3. clarè docet, opinionem probabiliorem, si damnet actum, sequendam esse. Et q. 33. proposità quæstione, an, variantibus Doctorum opinionibus, mortaliter peccet, agens illud, de quo dubium est, an sit peccatum mortale? Respondet: Siquis scias ratiorem partem defendi à viris doctis & probis, & ipse aliàs sit doctus, sciatque inter opiniones discernere, novit etiam rationes ejus esse efficaciores, & expressiores auctoritates... iste procul dubio, contra probabiliorem hanc partem quam novit, exponens se illi periculo, mortaliter peccat. Quia quòd agit, non est ex fide, sive conscientia, sed contra dictamen conscientia, & rationis rectæ.

§. II.

Proferuntur Doctores saculi decimi-quarti.

Durandus (qui florebat anno 1320.) in 4. dist. 17. q. 13. quærit, an confessus

peccata sine dolore & proposito emendationis, iterum debeat confiteri: relativè duabus opinionibus, affirmativà & negativà, earumque fundamentis, ipse responderet: *Qui sic confitetur, & de facto absolvitur, tenetur eadem iterum confiteri, & de eis absolvi. Nec est dubium, quin hæc opinio sit securior: quia confitendo iteratò, periculum nullum sequitur, sed maxima securitas. Qui autem omittit iterum confiteri, committit se dubio. Quod est valde periculosum, in iis qua tangunt salutem vel damnationem.* Et adductà postmodum ratione, propter quam contraria opinio probabiliter sustineri posset, concludit: illud tamen, quod est minus, & æquè vel magis probabile, semper est tenendum.

535 Monaldus floruit eodem tempore, & in prologo Summæ aureæ dicit se proponere opiniones magnorum Doctorum, ut Lectores ex iis illam opinionem accipiant, quæ ipsis videtur magis consona rationi. Non permittit ergo accipere minus consonam.

536 Petrus de Palude in 4. dist. 37. q. 2. a. 3. Si aliquid ita sit dubium, quod una pars est certa, quod est sine peccato; altera est dubia, an sit peccatum, debet tenere certum, & dimittere incertum. Quia quancumque potest se liberare à periculo peccati, tenetur. Unde manifesta est ratio, quare (conjug, dubius de valore matrimonii) non debet petere debium: quia certum est, quod non petere, est licitum; est autem dubium utrum petere sit peccatum. Florebat circa annum 1330.

537 Guido de Monte Rocherio, florens circa annum 1333. Manipul. Curat. p. 2. tr. 3. c. 5. docet confitenda mortalia dubia, ob rationem proximè allatam.

538 Scotus, qui florebat circa idem tempus, in 3. dist. 25. q. 1. n. 8. In moralibus, quando sunt altercationes de aliquo peccato... ut si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic vel non sic, sed expectare, quousque veritas pateat aliunde... Ideò bene videndum in moralibus, antequam aliquid asseratur. Non ergo permittit asserere, & eligere quamlibet ex duabus partibus contradictionis, tametsi utraque sit probabilis, nec eligere minus tutam, minusque probabilem. Imò q. 2. prologi in finem, expressè dicit: *Multa in actibus humanis sunt dubia, utrum sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum, & tamen dubia non est via salutis: quia à talibus, tamquam periculosis, debet homo sibi cavere, & abstinere se: ne homo, dum se exponit periculo, incidat in peccatum.* Unde Scotus pro assertionem nostram citant nobiliores Scortistæ, Corduba in suo Quæstionario l. 2. q. 3. assert. 3. Philippus Faber tr. de pœnit. disput. 6. n. 46. Cardinalis Lauræa in 3. disput. II. a. 4. n. 242. Antonius Cotoniæ contrav. 5. q. 5.

539 Nicolaus de Orbellis, nobilis & ipse Scortista in 4. dist. 17. q. 1. §. 4. Est tamen venia-

le, secundum Bonaventuram, & Richardum, necessario confitendum, si dubietur probabiliter illud esse mortale. Aliàs homo exponeret se periculo. Quod profectò confitendum non foret, si verus esset Probabilismus. Ut enim Caramuel Theol. fundam. fol. 674. Probabilista, qui... asseruerit esse tutum sequi opinionem etiam minus probabilem, aut inconsequentia laboraturus est, aut dicturus peccata, qua commissa fuisse, aut non fuisse, probabile est, non esse in confessione necessario explicanda, &c.

Sub initium hujus sæculi floruit insignis eruditionis Author, Joannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, qui in tract. de præparat. ad Miss. & pollut. noct. consider. 3. loquens de regula ista: *dubians de aliquo, an sit illicitum, & stante dubio, illud agens, peccat, quia discrimini se scienter obicit.* Respondeo (inquit) cum Altisiodorensi, regulam hanc magistralem, intelligendam esse de dubio tali, quod est vehemens, & magis, aut saltem æquè inducit mentem credere, quod est mortaliter illicitum, sicut quod est licitum. Secus, ubi minus plus inclinatur, & juaicat, quod est licitum, quam illicitum, quamvis non habeat usquequaque certitudinem evidentem, aut fixam: quia nec hoc ipsum requiritur. Et in Regul. mor. Agere incertum, & dimittere certum, in materia morali, est peccatum mortale... dum tale est vehementer & probabiliter incertum, æquè sicut oppositum, vel magis. Et p. 2. de contract. propol. 13. certitudinem quidem de licito cum cæteris Doctoribus requirit ad licitè agendum, sed dicit, quod probabilis certitudo sufficit in moralibus, ut non se exponat quis periculo... Quid certitudo alia sine revelatione non habetur, prout in moralibus dicit Aristoteles, sumendam esse certitudinem grossè & figuratè; qua certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad istam, vel ad aliam, quod sufficit. Non permittit ergo sequi minus tutam, nisi probabilior appareat operanti.

Joannes Nider (qui floruit anno 1430. in 51 tract. de præcept. Decal. præcepto 1. c. 2. litt. F. verbo tenus sequitur Scotum ex 3. Sent. n. 538. relatum. Et c. 5. litt. F. Qui facit (inquit) contra conscientiam formidantem probabiliter, vel dubitative, an aliquid sit mortale, semper est peccatum mortale. Vide reliqua ibidem. Et in Consolator. timorat. confic. p. 3. c. 11. Dum sunt de aliquibus materiis moralibus Doctores opinionum contrariarum... cum bona conscientia potest quis tenere unam partem alicujus opinionis, & secundum eam operari. Sed secundum quam? Non secundum minus tutam, minusque probabilem, cognitam ut talem; sed secundum eam qua pro se habet notabiles, seu nobiliores Doctores, dummodo bonam conscientiam seu fidem sibi formet de probabiliori parte (hoc ergo requirit) nec invenit aliquid, quod eum sufficienter moveat ad hoc quod sit illicitum.

Panormitanus floruit circa annum 1440. 542 &c

& in cap. juvenis de sponsal. hanc regulam magistralem tradit: In concernenibus periculum animæ, debemus in dubiis semper tenere quod certius est, &... sine periculo animæ... Unde in istis illa pars est melior, quæ est tutior.

543 S. Antoninum, qui floruit anno 1445. habes supra n. 528. Qui & 1. p. tit. 1. de Reg. juris addit, quod in dubio viatutior est eligenda, de probabili dubio loquendo, cum videlicet rationes sunt ad utramque partem quasi æquales, & peccatum grave est exponere se tali dubio. Non ergo censet, in tali dubio meliorem esse conditionem possidentis, legem prohibentem non esse sufficienter promulgatam, &c.

544 Dionysius Carthus. (qui floruit 1450.) in 2. dist. 22. quærit de illo, qui dubitat de aliquo, an sit simonia, an non, eo quod quidam Jurisperiti dicunt hoc esse simoniam, & quidam non. Quid agendum est ei? Dicendum (inquit) quod abstinere debet à tali negotio, vel contractu, ne discrimini se committat.

545 Angelus de Clavasio (circa annum 1480.) verbo opinio docet, cum Panormitano, quod in dubiis, ubi versatur periculum animæ, tutior pars est eligenda, & quod certius est tenendum. Permittit quidem sequi opinionem Doctorum, non omnino certam, sed moralem requirit certitudinem de veritate illius, id est majorem probabilitatem. Non enim (inquit) consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis... magis ad unam, quam ad aliam partem se habentibus.

546 Gabriel Biel (circa annum 1491.) in 4. dist. 15. q. 8. a. 13. dub. 2. Agere incertum, & dimittere certum, in materia morali, est peccatum mortale... dum tale est vehementer & probabiliter incertum, æquè sicut oppositum, vel magis. Unde ex hoc quod sententia, dicens, quod habere plura beneficia... sit peccatum mortale, est sententia plurimum Sanctorum, & famosorum Doctorum, plus concordans S. Scripture, & Parrum Canonibus, quam ejus oppositum, concludit: ergo posse habere sine mortali peccato plura, est valde incertum, & longè minus probabile quam ejus oppositum. Ex quo tandem infert, quod plura tenens beneficia, committit se incerto peccati mortalis, cujus major apparet probabilitas, idèoque mortaliter peccat.

547 Baptista Troviamala (qui floruit anno 1482.) in Summa Rosella, verbo opinio, refert & approbat quod ex Monaldo retulimus num. 535.

§. IV.

Proferuntur Doctores seculi decimi-sexti.

548 Major (qui floruit anno 1500.) in Prologo quarti sent. in respons. ad 1. contra ult. part. quintæ conclus. Auctoritates similes, tene certum, dimitte incertum, sunt consilii, quando tenuior est apparentia de certo, sed quan-

Tom. I.

do sunt æquales apparentia, vel plures, pro parte certa, stultum est partem certam relinquere. Eccli. 3. Qui amat pericula, peribit in illis. Unde q. 2. Teneatur pro doctrina, tamquam esset cæte in silice sculpta, quod in via morum, quando sunt æquales apparentia, vel plures pro parte certa, ut antè, modus certior, id est tutior, est tenendus: qui enim se exponit periculo peccati, peccat. Alia perspicua verba ipsius habes supra num. 140.

Adrianus VI. circa idem tempus quodlib. 3. q. 2. Quicumque exponit se discrimini, seu probabili dubio peccati mortalis, peccat mortaliter, ut est communis sententia omnium Doctorum (à fortiori ergo qui exponit se probabiliore apparentia peccati mortalis.) Hinc concorditer asserunt, quod qui dubitat de peccato suo, an sit mortale vel veniale, tenetur ipsum confiteri (à fortiori ad id teneretur, si probabilius crederet esse mortale) propter dubium, an cadat sub lege confessionis. Et tract. de rest. §. quia jam dictum est, ad questionem, an verum sit, posse non restituere alienum, si quis de peritorum consilio retineat, cum scit alios peritos tenere contrarium? §. mihi videtur, respondet: vel ex contrarietate opinionum movetur ad dubitandum, vel ad plusquam dubitandum, vel non? Si primum, tenetur securius eligere. Movetur verò ad dubitandum, qui videt æqualem hinc inde probabilitatem. Movetur ad plusquam dubitandum, qui videt majorem probabilitatem in opinione obligante ad restituendum. Apud Cordubam quoque infra referendum docet, quod agens contra probabiliozem opinionem de illicito, agit contra rectam rationem.

Sylvester, circa idem tempus verbo dubium n. 4. & verbo opinio, dicit in foro conscientia eligendam opinionem, quæ aut magis communis est (adeoque probabilior est ab extrinseco) aut melioribus rationibus firmatur; ac per hoc probabilior est ab intrinseco. Intelligit quando simul est tutior. Quam supra num. 143. docet eligendam esse, non solum quando probabilitate superat, sed & dum probabilitate æquat minus tutam.

Cajetanus totus noster est in Sum. verbo opinionis usus, ubi dicit: In operando nisi tutiorem partem elegeris, non licet opinionem cuiuscumque assumere ut regulam operis... ut quis non peccet, non sufficit quod docti dicant aliquid esse licitum, si alii teneant oppositum... sed opus est absolute, ut prudenter credat, opus quod facit, esse licitum, ita quod ad id credendum moveatur ratione sufficiente ad moralem certitudinem, &c.

Contadus q. 100. de contract. conclus. 1. dicit sectatorem opinionis minus tutæ peccare, ubi plus declinat ad credendum, quod actus sit mortalis, quam quod non sit talis, sive (ut paulò post explicat) quando actum illum ponit contra rationes notabiliter magis pregnantes pro opinione damnante eundem actum. Quia, sic causa sunt nata inducere eum, ad magis credendum quod sit illicitus, quam quod sit licitus,

Modo intellectus est potentia rationalis, non potens non credere id quod sibi ostenditur ut magis credibile. Igitur talis magis credit quod sit damnatus alicui. Et sic agens, agit contra conscientiam reclamantem, & peccat.

- 553 Franciscus Victoria (mortuus anno 1546.) l. 1. relect. de Indis Insular. pag. 291. *In re dubia, si quis deliberaverit cum sapientibus, & acceperit determinationem, quod illud est licitum, talis est tutus in conscientia, quousque fortasse iterum sit admonitus, vel tali auctoritate, vel huiusmodi rationibus, quibus merito debeat moveri ad dubitandum, vel etiam ad credendum contrarium; eo quod rationes vel auctoritates in contrarium, vel æquales sint, vel fortiores.*
- 554 Martinus Navarrus Sum. Hispan. c. 28. addit. ad num. 283. c. 27. Si appareat quæ opinio sit communior, seu probabilior, illa (inquit) est sequenda. Quod si una sit communis, altera verior, conf. 9. an nepotes, n. 3. de fil. Presbyt. eligendam dicit veriozem, seu melioribus rationibus suffultam.
- 555 Antonius de Corduba in suo Quaestionario Theolog. in lucem edito anno 1571. l. 2. q. 3. assert. 3. docet, partem tutiorem sequendam esse, quando opposita sententia sunt, aut creduntur æquæ probabiles. Assertionem verò primâ non solum docet, partem tutiorem esse tenendam, quando illa est probabilior oppositâ; sed & omnium testimoniorum pro assertionem nostrâ supra relatorum veritatem confirmans, protinus addit: *Et in hoc Doctores omnes consensunt. Usque adeo verum est, contrariam Probabilistarum assertionem non cœpisse tradi, nisi sub finem sæculi decimi-sexti.*

§. V.

Plures Probabilista fatentur veteres Theologos sibi contrarios esse, atque adeo Probabilistam, commentum novum esse.

- 556 Probatur, quia Lopez, qui ex primis Probabilistis fuit, in Instructor. consc. edito anno 1583. p. 1. c. 20. Scio (inquit) communem esse sententiam Soti, Cordubæ, Cajetani, Conradi, & Navarri, non satis esse probabilem opinionem sequi, sed probabiliozem esse sectandam. Quam sententiam Lopez fatetur esse veram in rebus magni momenti & salutis.
- 557 Valquez to. 1. in 1. 2. (anno 1598. edito) disp. 62. c. 1. citat pro assertionem nostrâ S. Thomam, Henricum, Cajetanum, Armillam. Et c. 2. n. 7. videtur (inquit) in ea sententia Navarrum fuisse, cæterosque Summistas, ut assererent probabiliozem opinionem esse amplectendam. Unde etiam fit, ut, si opiniones sint æquæ probabiles, illa sequenda sit, quæ tutior est. Pro quo (præter antè relatos) citat Cordubam, Adrianum, Conradum, Sotum, Majorem. In contrarium verò n. 14. citat unicum Bartholomæum Medinam.
- 558 Lessius 1. 2. q. 19. a. 6. in dub. 7. Multi (inquit) Doctores videntur existimare semper se-

quendam esse sententiam probabiliozem, nisi forte ea, quæ minus probabilis est, sit tutior. Hanc sententiam sequitur Angelus, Sylvester, Adrianus, Navarrus, Cajetanus. In contrarium n. 45. citat solum Medinam.

Pefantius 1. 2. q. 19. a. 6. disp. 2. n. 1. ait, Angelum, Tabienam, Rosellam, Sylvestrum, Navarrum, docere, probabiliozem esse sequendam. Idem quoque (inquit) docere videtur Antoninus. Et tandem omnes affirmant tutiorem partem esse sequendam, quam vis contingat plures opiniones esse æquæ probabiles. q. 18. a. 6. solum etiam Medinam citat in contrarium.

Azorius 1. 2. Institut. c. 16. q. 2. citat Cajetanum, Almainum, S. Thomam, Alensem, Adrianum, Armillam, docentes, in contrarietate opinionum, tutiorem esse sequendam, addens tamen Cordubam, Medinam & Majorem docere, licitum esse sequi minus tutam, quando est probabilior.

Gregorius Martinez 1. 2. q. 19. a. 6. dub. 6. 563 dicit, Cajetanum, Armillam, Sylvestrum, Navarrum, Henricum, & Canonistas communiter negare quod licitum sit, ex duabus opinionibus æquæ probabilibus eligere quam malueris.

Franciscus Amicus to. 3. disput. 15. n. 75. 562 affirmat, omnes ferè antiquos Theologos negare, licitum esse operari secundam sententiam minus tutam, & simul minus probabilem, semperque ad licite operandum ex sententia minus tuta exigere, ut illa sit probabilior.

Franciscus de Oviedo 1. 2. tr. 5. controv. 3. 563 puncto 2. contra opinionem Probabilistarum profert Adrianum, Glossam, Cajetanum, Angelum, Armillam, Sylvestrum, Majorem, Conradum.

Tannerus to. 2. disput. 2. de act. hum. q. 4. n. 564 29. pro opinione, dicente, è duabus opinionibus æquæ probabilibus sequendam probabiliozem, nisi altera tutior sit, recenfer Henricum, Adrianum, Conradum, Sylvestrum, Sotum, Cordubam, & multos Summistas.

Layman 1. 1. tr. 1. c. 5. §. 2. assert. 2. pro eadem allegat Cajetanum, Sylvestrum, Conradum, Majorem.

Garcias de benefic. p. II. c. 5. n. 361. pro eadem refert Sylvestrum, Cajetanum, Conradum, Adrianum, Sotum, Navarrum, Cordubam, Antonium, Perez.

Philippus Faber (quem pro se refert Terillus, sed apertè totus est noster) in 4. dist. 14. q. 1. disput. 6. n. 45. testatur, opiniones Antiquorum videri in hoc convenire: cum utraque opinio, tam tutior, quam minus tuta, sunt æquæ probabiles, tutiorem esse amplectendam. Pro quo n. 43. citat S. Thomam, Cajetanum, Sotum, quem ipse sequitur. Numero verò 41. citaverat Summistas, Sylvestrum, Navarrum, &c. oppositamque vocat Recentiorum, atque adeo novitiam opinionem.

Denique cum supra laudatis Diana tr. 13. 568

de opin. prob. resol. r. pro opinione negante esse licitum, relicta opinione probabiliori, & magis tutâ, sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, citat multos Veteres, S. Antoninum, Gabrielem, Sylvestrum, Cajetanum, &c. Pro contraria verò solos refert Recentiores.

569 Ear nunc Terillus, omnesque Veteres pro suo Probabilismo iactabundus referat, non minus ridicula est ipsius hac in re iactantia, quam ea quâ in superioribus Scripturas & Patres & sacros Canones & SS. Pontifices post triumphalem curram vanæ gloriæ suæ traxit. Expressissima namque testimonia Veterum, SS. superioribus exhibita, sinceraque confessio tot Probabilistarum, manifestè demonstrant 1°. nullam fidem adhibendam esse frivolis citationibus ipsius. 2°. prætersum triumphum ipsius nihil aliud esse nisi evanidum fumum. 3°. Terillum rhetoricari ad pompam, non philosophari ad veritatem.

CAPUT XLV.

Sexta probatio, ex communi doctrina Canonistarum & Legistarum.

570 DE Canonistis id offendit Illustrissimus D. Fagnanus ad cap. ne imitatis de Constit. à num. 342. ad 348. ubi refert Innocentium, Joannem Andræam, Abbatem, Antonium de Gutrio, Petrum Ancharanum, Joan. de Anania, Imolam, Præpositum, Felinum, Henricum Boich, Bellameram, uno verbo Canonistas omnes. Unius Joannis Andrææ verba referam ad cap. 1. de sent. excom. in 6. verbo *temerarius*, ubi sic: *Sultus & fatuus est (audiatur Terillus) qui magis accedit ad id quod falsum est, in rebus ad salutem animæ pertinentibus.* Hoc autem facit, qui facit id quod probabilius sibi videtur falsum quam verum, sive probabilius illicitum quam licitum.

571 Neque hæc omittenda celebris Canonistarum regula, quæ est 44. juris in 6. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius.* Cum ex ea consequens sit, quod ubi obscuram est, an hoc vel illud licitum sit, inspiciendum & sequendum sit quod est verisimilius, id est probabilius, minus probabili & minus verisimili relicto, si simul sit minus tutam.

572 Quod ad Legistas attinet, ex iis Fagnanus ibidem profert Baldum, Menochiam, Geminianum Matthesil. Stephanus verò Gradius tr. de opin. prob. c. 2. testatur, veterum Jurisconsultorum responsa in quinquaginta Pandectarum libris secundum opinionem visam sibi probabiliorum digesta esse. Et verò probabiliorum opinionem sequendam, leges expressè statuunt. L. *Emilius* ff. de minorib. L. *pater* ff. de evict. & s. *item pretium* Instit. de empt. & vend. ubi Imperator Justinianus, proposito dubio, an venditæ rei pretium in numerata pecunia consistere debeat, an in aliis consistere queat? cum Sabini & Cassii opinio-

Tom. I.

nein retulisset, validis rationibus probantium, in aliis rebus consistere posse. Concludit pro opinione contraria, tamquam probabilior; sed *Proculi sententia*, dicentis, *permutacionem, propriam esse speciem contractus, à venditione separatam, merito prævaluit: cum ipse etiam Homeri versibus adjuvetur, & validioribus rationibus argumentetur.* Ubi Fagnanus ponderandum dicit *adverbium merito*, quod idem importat, quod rationabiliter, & de jure, ut L. *cum de lege* ff. de probat. L. *merito* ff. pro socio L. 3. ff. de penu legata L. 1. ff. de loco public. scien. Unde textus efficaciter probat, rationis & juris esse, ut, in contrarietate opinionum, prævaleat probabilior, & solidioribus argumentis vallata. Hactenus Fagnanus.

Ad idem facit Edictum Theodosii Junioris, quod Baronius refert ad annum 435. ut sequitur: *Ubi diverse sententia proferantur, potior numerus vincat Authorum, vel, si numerus æqualis sit, ejus partis præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir Papinianus emineat, qui, ut singulos vincit, ita cedit duobus.* Igitur ex Imperatoris Edicto, sequenda est opinio probabilior ab extrinseco. Per consequens, etiam probabilior ab intrinseco. A fortiori probabilior ab extrinseco simul & intrinseco.

CAPUT XLVI.

Septima probatio, ex communi traditione Sapientum Gentilitatis, seu Philosophorum Gentilium.

574 Ipsi namque impiis id agere nefas censuerunt, de quo dubites, æquum sit, an iniquum, quodque proinde æquè probabiliter tibi videtur illicitum esse. Ex quo consequens est, ipsos à fortiori censuisse, nefas esse agere id quod tibi probabilius videtur illicitum.

575 Deinde necessarium crediderunt veritati tantum tribuere, ut ad illam, quam proximè fieri potest, censuerint accedendum, illi etiam, quibus visum est, veritatem à nobis inveniri non posse, nec quidquam certò, sed probabiliter dumtaxat cognosci. Sic enim philosophati sunt Academici apud Tullium Academic. qq. l. 2. *Verum invenire, sine ulla contentione volumus, idque summâ curâ, studioque conquirimus. Eisi enim omnis cognitio multis est obstructa difficultatibus, eaque est & in ipsis rebus obscuritas, & in iudiciis nostris infirmitas, ut non sine causa, & doctissimi, & antiquissimi, invenire se, quod cuperent, diffisi sint; tamen nec illi desecerunt, nec nos ob id studium exquirendi defatigari relinquimus, neque nostra disputationes quidquam aliud agunt, nisi ut, in utramque partem dicendo & audiendo, eliciant, & tamquam exprimant, quod aut verum sit, aut ad id quam proximè accedat. Cum proprium Academia sit, iudicium nullum interponere, eaque probare, qua simillima veri habeantur, & idcirco in utramque partem de qua-*